Den intellektuelle nysgjerrigheten som drivkraft

Et intervju med Sigmund Karterud

Av Torben Heinskou[1] og Halvor Stormoen Raddum[2]

Præsentation:

Sigmund Karterud (f. 1945), MD og PhD, har vært sjef for psykiatrien ved Oslo Universitetssykehus og professor ved Universitetet i Oslo. Han har skrevet cirka 200 vitenskapelige artikler og utgitt 20 bøker om emner som terapeutisk samfunn, gruppedynamikk, gruppeanalyse og gruppepsykoterapi, selvpsykologi og selvets filosofi, personlighet og personlighetsforstyrrelser, mentalisering og MBT og personlighetsfokusert terapi. Han organiserte den første gruppeanalytiske utdannelsen i Norge og stiftet senere det norske Institutt for Mentalisering. Han har nå privat praksis i Oslo og driver utstrakt veiledning og undervisning. Hans siste bokutgivelse er «Mentalizing and Group Analysis» (Routledge 2026).

Vi sitter i stuen hos Sigmund Karterud som var medredaktør af Matrix 1989- 97. Bokhyllene dekker veggene. Det er gjort klart kaffe og wienerbrød. Telefonen plinger innimellom, samtalen beveger seg raskt. Fra 1970-tallets terapeutiske samfunn, via gruppeprosesser og mentalisering, til kunstig intelligens. Ispedd anekdoter, teoretiske presiseringer og faglige brytninger, reflekterer Karterud over psykoterapiens historiske utfordringer, og ser fremover mot dens neste spørsmål.

Fra opprør til struktur

Torben: Vi holder på med å intervjue noen vesentlige personer i nordisk psykiatri og psykoterapi, for å få med

1. Torben Heinskou. Speciallæge i psykiatri. Specialist og supervisor i psykoterapi. torben@torbenheinskou.dk
2. Halvor Stormoen Raddum. Psykolog ved Sykehuset Østfold, kandidat ved psykoanalytisk institutt og redaksjonsmedlem Matrix. hsr_91@hotmail.com

erfaringene deres og formidle det videre. Det vi gjerne ville snakket med deg om er hvordan psykoterapien slik den så ut da du gikk inn i det, hvor står vi i dag hvordan ser fremtiden ut. Så det er ganske vidt. Vi har noen nedslagspunkter som vi gjerne vil spørre om, men gjerne at vi holder oss til en fri og assosierende samtale

Sigmund: Mm

Torben: Så vil jeg også si at da vi satt her i morges og forberedte oss. Og da kom vi over at du på et eller annet tidspunkt har stilt opp med et foredrag som het «Min kamp med psykiatrien». Og det synes vi egentlig var et spennende utgangspunkt. Hva er det for en kamp med psykiatrien du egentlig har vært i?

Sigmund: Jeg gikk av da jeg var 70 år og da ble det arrangert en festforestilling... det ligger faktisk på Youtube... Ja, så det var jo en gjennomgang av en reise da. Og tittelen var en parafrase av Knausgård... Ehm... Og det var ikke min kamp mot. Men min kamp med. Fra antipsykiatri og terapeutisk samfunn og opp gjennom.

Torben: Ja ja. Har du ikke vært litt opposisjonell i forskjellige sammenhenger. Altså den opposisjonelle delen av deg, har ikke den vært med i kampen med psykiatrien?

Sigmund: Jo, den har vært med overalt!

Torben: Du har jo skrevet om Trump i norske aviser, har du ikke?

Sigmund: Joda. Jeg ble meldt til den norske Legeforeningens etiske råd. Fordi jeg som psykiater hadde uttalt meg om Trump i offentligheten som psykiater

Halvor: Apropos opposisjon!

Sigmund: Ja ja. En psykiater kan visst ikke bruke ordet narsissisme når det gjelder Trump. Men Aftenposten, som er en av Norges viktigste aviser, skriver om narsissisten Trump i lederartikler! Altså...

Torben, Halvor og Sigmund ler. Torben fortsetter: - Det er godt... Og det vi også ble oppmerksomme på, var bevegelsen fra det terapeutiske samfunn. Jeg er også fra den tid hvor det fantes terapeutiske samfunn i Danmark, men de avviklet på en måte seg selv og utviklet seg til andre behandlingsalternativer... Hvordan var den bevegelsen fra det terapeutiske samfunn og inn i det mer gruppeorienterte landskapet?

Sigmund: Ja, altså... Jeg startet jo på Ullevål i 1974. Og det var jo kanskje det terapeutiske samfunnets glansdager. Etter hvert ble det terapeutis-

ke samfunn ganske kaotisk da, men likevel veldig... hva skal jeg si... imponerende i sitt forsøk. Og med de verdiene som lå bak. Når det gjelder åpenhet for eksempel. Det var jo fellesmøter hver morgen. Idealet om fri åpen kommunikasjon. Pasienter som ikke orket å møte ble rullet inn, trillet inn i sengene inn i det store fellesarealet, ikke nødvendigvis avkrevd at en måtte si noe, men det var noe med at de ble... Egentlig et uttrykk for respekt. Og at når du kommer her så blir du delaktig i et fellesskap. Og da må du også orientere deg da. Og de inviterte også NRK. De laget en serie på tre episoder med opptak fra fellesmøter, de nedsatte en komite med pasienter, terapeuter, og NRK-folk om hvordan de skulle gjøre dette her. Med tanke på taushetsplikt, åpenhet et cetera.

Halvor: Gjorde de det?

Sigmund: Ja, og det var veldig imponerende... Men!... Etter hvert mer kaotisk... Det var jo i denne overgangsperioden at jeg da gikk over til å bli stipendiat for å studere gruppeprosessene. Studere hva var det som egentlig foregikk. Og jeg skrev min doktoravhandling «Processes in therapeutic communities» ved Ullevål, Dikemark og en avdeling ute på landet som var mye roligere og ikke hadde så mye storbyproblematikk, men likevel forsøkte med samme ideologi.„

Slik at når det viste seg at akuttpsykiatrien ikke klarte å håndtere dette her. Så ble tenkningen flyttet over til vår dagavdeling som jeg var sjef for. Og slik pågikk arbeidet i mange år. Man klarte å omdanne og rendyrke gruppeaspektet. Og da det viste seg at det ikke lenger var nødvendig med dagavdelinger hver dag i uka, gikk det over til mer intensiv poliklinisk fase og mer ambulant.

Halvor: Når var cirka dette?

Sigmund: Det gjorde vi i... dette var egentlig en stegvis prosess fordi vi startet med 5 dager i uka.

Halvor: Ja?

Sigmund: Så tenkte vi: Nja, kanskje vi kan klare oss med fire... Så tre. Så gikk vi over til MBT. Fordi den var strukturert. Og det var i 2008.

Halvor: Ja, så en ganske lang prosess

Sigmund: Ja, det kan man si. Jeg ble jo overlege på den dagavdelingen i -84. Og derfra til 2008, det er firogtjue år det...

Torben fortsetter: - Så det ble mer og mer struktur kan man si. Og mer og mer faste rammer?

Sigmund: Ja. Mer konsolidering av

tenkning. Og mer og mer tydelig at personlighetsforstyrrelser ble overskriften.

Forpliktelsens kraft

Torben: Og uten strukturen skjer det en regresjon. Både hos pasientene og kanskje også i personalgruppen?

Sigmund: Jo jo, det vet jo du... Det er jo skrevet mye om regressive prosesser innenfor personalgrupper, særlig med referanser til Kernberg. Men vi hadde en ganske tett og homogen stab med prosesskonsulent så å si hver uke eller hver fjortende dag.

Sigmund: Det var lite splitting et cetera. Og etter hvert gikk vi over til mye mer konsolidering av teori og teknikk. Altså fra 2008 og utover. Så dette med at splitting smitter, det handler om hvor kompetente staben er.

Torben: Ja, lige presis
Vi drikker kaffe. Samtalen beveger seg fra klinikken til samfunnet.

Halvor lurer på: - Kan vi bruke noen gruppeanalytiske, eller kanskje mentaliseringsbaserte begreper for å forstå samfunnsutviklingen i dag?

Sigmund: Ja. Det som jeg har vært mest opptatt av, og som jeg skriver om i innledningskapittelet i boka om Mentalizing and Group Analysis har med forståelsen av hva en gruppe er.

Sigmund: Hva er det som konstituerer en gruppe. Jeg sier da at vi må over på sosial ontologi! Og hovedforfatteren der er John Searle. Som sier at sosiale fenomener som pappapermisjon, VM i fotball, verdien av penger, hva som kjennetegner et ekteskap, hva er en gruppe, hva er en nasjon. De konstitueres gjennom språkhandlinger. Sånn at når vi driver en gruppe, eller når vi skal konstituere en gruppe, sier vi for eksempel: Jeg, SK, starter nå en gruppe tirsdag kvart over fem, bestående av 8 medlemmer som møtes her. Kriteriene for å være med er slik og slik. Og formålet med denne gruppa er selvutvikling og personlighetsutvikling... Ved å si det så etablerer jeg gruppa.

Og når du sier det, så kommer det gjennom disse språkhandlingene som da kalles deontologisk kraft. Deontologisk kraft er da et sett av normer og forpliktelser som ligger i selve definisjonen. Hvis jeg sier med en språkhandling at for eksempel: Jeg erklærer dere nå for rette ektefolk å være (peker på Torben og Halvor !).

Gjennom den språkhandlingen blir da dere gift. Det å bli gift kommer da med en rekke normer og forpliktel-

ser, påbud, regler, felles intensjoner, rettigheter... Og de er ikke helt greie. Altså det å være gift... (humrer)... det er ikke bare bare, det er kompliserte greier... Og det å være medlem av en gruppeanalytisk gruppe. Det følger jo med et hav av ting oppå.

Torben: Ja presis

Sigmund: Ja ja! Det er denne forpliktelsen. Hvis gruppemedlemmene ikke møter opp så ramler jo gruppa sammen. Gruppa opphører å eksistere fordi medlemmene ikke følger opp forpliktelsene som ligger i kjølevannet av denne språkhandlingen... ... ... Og det er det som nå truer vesten. Fordi NATO er konstituert gjennom en rekke språkhandlinger som sier at: «En for alle og alle for en».

Torben: Og det forstyrrer mentaliseringsevnen? Kanskje er det noe i det du sier at hvis man ikke har det fellesskapet, hvis man ikke har den gruppekonsolideringen så kan man heller ikke mentalisere på høyt nivå?

Sigmund: Nei, jeg vil heller si det slik: Det som ryster verden nå, er at det grunnleggende fundamentet vi trodde vi var enige om, viser seg ikke å være felles likevel. NATO, WHO, Parisavtalen. Vi trodde vi var enige om det! Så viser det seg at vi ikke er enige om det i det hele tatt! Hele fundamentet som har fungert som en stilltiende forutsetning, ryker...

Sigmund fortsetter: Når det fundamentet ryker så aktiverer det frykt.

Fra selvpsykologi til mentalisering

Torben: Ja ja. High arousal. Og da kommer vi inn på MBT. Når fikk du første gang kontakt med den mentaliseringsbaserte tenkningen?

Sigmund: Litt av poenget her er at parallelt med interessen for psykoanalytisk og psykodynamisk teori, terapeutisk holdning og teknikk, så har jeg drevet empirisk forskning. Psykodynamisk terapi har jo tradisjonelt vært et lukket rom, og det var egentlig Kernberg som åpnet opp dette med at han begynte med personlighetsintervjuer som ble filmet. Og skåret. Så jeg var jo på et studiebesøk hos Kernberg så tidlig som i -81.

Halvor: Såpass?

Sigmund: Og ble da interessert i, og tenkte at dette her må vi også gjøre! Så vi startet veldig tidlig med video. Først med personlighetsintervjuer, etter hvert video av terapitimer og grupper. Så den empiriske interessen: Hva er det som foregår, tera-

peutisk teknikk og interaksjon, ble etter hvert ganske vesentlig. Og dette førte til at i -92 så etablerte vi det som den gang ble kalt DagbehandlingsNettverk (DN) som nå heter nettverk for personlighetsforstyrrelser.

Og i startfasen der lurte vi på hvordan skal vi orientere oss, hvordan skal vi få materiale nok til å forske på. Og da tenkte vi at da skal vi sette i gang et prosjekt i regi av EU. Hvem er eventuelle samarbeidspartnere da? Og da hørte vi om en kar i London... som het Anthony Bateman...

Halvor: Så i -92 og –93?

Sigmund: Ja ja. Han drev med litt av det samme som oss. Så da dro vi til London og så på hva Anthony holdt på med. Ehm... Og da diskuterte vi om vi skulle gå for et europeisk samarbeid, eller skal vi satse på Norge hvor det er tettere, hvor vi hadde mer kontroll, hvor språket ikke blir da en hemsko. Og vi gikk for det siste. Dette er noe vi gjør på norsk basis.

Men! Da etablerte vi et tidlig samarbeid med Anthony. Det var ikke så tett samarbeid til å begynne med, men vi hadde et øye til hverandre.

Halvor: Et frø var sådd

Sigmund: Ja. Så kom jo den første publikasjonen fra Anthony. Den kom i -99. Den var vi tidlig klar over. Og da, altså på begynnelsen av tidlig 2000-tallet, så begynte vi å samarbeide med Anthony, og ble mer da inspirert av Fonagy og Anthony. Særlig boka fra Peter Fonagy fra 2002, Affect Regulation Mentalizing and Development of the Self. Det er en epokegjørende bok som da syntentiserte, etter vår mening, noen vesentlige tendenser fordi vi var jo... Eller særlig jeg... Jeg var i utgangspunktet selvpsykologisk orientert. Det var veldig mye Kohut. Jeg startet forum for selvpsykologi her i Oslo.

Men selvpsykologiens utvikling i USA var veldig ikke-empirisk. Og Kohut døde jo tidlig. I –81. Og de som så trenden etter at Kohut døde, så at den ble veldig intersubjektiv med Stolorow og Attwood. Og veldig Heidegger-inspirert... De mente at det å måle noe var en objektivisering som går imot det de mente var ren fenomenologi. Og dermed så satt de seg selv litt utenfor det som var bevegelsen da på 90-tallet, og spørsmålene om personlighetsorientert organisering, diagnostikk, hvilke forskjeller er det som eksisterer mellom mennesker.

Og den utviklingen tenkte vi var veldig uproduktiv. Vi tenkte at vi skal behandle skikkelige pasienter

der det enten står om liv eller død, står på randen til innleggelse, og hvor det klassiske er borderline-pasienten. Altså hvis du ikke tør å ta i den. Hva holder du på med da?

Torben: Så det med kjernen i et utviklingsperspektiv, altså det å kikke på borderline-pasienter, hvordan de fungerer, også i en terapeutisk sammenheng, hvordan håndterer man det, hvordan kan man på en empirisk måte få fatt på hva er det som virker, hva er det som ikke virker?

Sigmund: Ja ja! Og det er jo der boka til Fonagy kommer inn fordi... Der har de jo i tittelen "Development of the self». Affect Regulation Mentalizing and Development of the Self. Som på en måte tar inn "Development of the self" som var helt sentralt for Kohuts tenkning, men som var en amerikansk trend. Og det var ikke noen forbindelse mellom det som foregikk i USA og det som foregikk i England. Fonagy kom jo fra Bowlby og attachment-tradisjonen. Så tar han opp en del fra Kohut. Og gjennom mentaliseringsbegrepet så syr han disse tingene sammen. Og det passet som fot i hose for oss.

Torben: Men det er jo mange ting som på den måten kommer til. Nå kom det en beskjed til deg!

Telefonen til Sigmund plinger. – Unnskyld jeg må bare sende en. Et lite øyeblikk

Torben: Det moderne informasjonssamfunn ... ...

Sigmund: Skal vi se hvor var vi hen?

Torben: Kan jeg forsøke å oppsummere? Det du forteller oss er at det selvpsykologiske, det empiriske og syntesen/samarbeidet mellom de ulike tenkemåter. At det kom til å fungere på en eller annen beslutning på slutten av 1990 tallet, omkring 2000, med fokus på selvets utvikling. Men der tenker jeg at du også kommer med din erfaring, forskning og empiriske sikte. Altså du har med noe psykodynamisk. Men du kommer også med det gruppeanalytiske.

Sigmund: Ja

Torben: Og det er noe som i alle fall jeg synes har vært vesentlig. Hvis man kikker på det du har publisert kommer det gruppeanalytiske perspektiv inn utover det Bateman og Fonagy representerer. Og som har gjort at det gruppeanalytiske har fått sin plass i psykoterapien i Norden. Ikke bare det individualpsykologiske, men også hva skjer i gruppen. Det har du med. Og det har egentlig ikke Fonagy og Bateman med seg slik jeg forstår det?

Sigmund: Nei de har ikke det. Kanskje særlig Anthony har vært mer antagonistisk.

Torben: Åja?

Sigmund: Og Anthony har nok sett på den gruppeanalytiske tradisjonen i London som... nei... Så det har ikke vært noe samarbeid eller dialog i London... Men det var jo det som ble gunstig i Norge fordi at jeg skrev jo denne doktoravhandlingen om gruppeprosesser. Som påpekte at terapeutene var ganske dårlig skolerte og trengte utdannelse.

Halvor: Ja?

Sigmund: Og da hadde jeg kontakt med en del kolleger som gjorde at vi tok kontakt med IGA i London. Slik at vi fikk i gang gruppeanalytisk utdannelse i Norge fra 1984. Så jeg administrerte jo hele den utdannelsen fra Ullevål. Og etter det så har det ikke vært samme type motsetning mellom gruppeanalytisk og mentaliseringstradisjonen her som det var i London. Så det lå bedre til rette for en integrasjon i Norge. Og derigjennom utvikling av mentaliseringsbasert gruppeterapi som en slags hybrid eller variant av gruppeanalytisk psykoterapi, men myntet på mer personlighetslidende klientell.

Torben: Så det har vært en fruktbar integrasjon?

Sigmund: Ja, absolutt. Men det betyr jo ikke at vi er enig alltid. For eksempel, når det gjelder MBT, jeg er ikke 100 prosent enig med Anthony og Peter. Begrepet epistemisk tillit har jeg vært ganske kritisk til. Jeg synes rett og slett det er et begrep som er på avveie.

Halvor: Mm?

Sigmund: Ja, og teleologisk modus, det er noe riktig i det, men det brukes etter min mening ofte litt gæærnt. Men det grunnleggende i teorien, selve syntesen, den er strålende.

Torben: Så det er en dialog?

Sigmund: Ja, nettopp. Alle retninger har sine fortrinn, og sine mer problematiske sider. Det gjelder også MBT. Derfor må vi være i dialog med teoriene.

Torben: Og hvis man leser din bok, Gruppeanalyse og psykodynamisk gruppepsykoterapi fra 2023, hvor du tar inn masse av gruppeanalytisk tenkning. Men samtidig ser det på en annen måte det som foregår i gruppen. Du ser det mer selvpsykologisk end den mer opprinnelige, ego-orienterte forståelse av det som foregår.

Sigmund: Ja ja. Unnskyld at det plinger her. Jeg bare må!

Halvor: Ja ja, bare fiks. Jeg tar meg et wienerbrød så lenge.

Sigmund: Skal vi se, skal vi se... ... ... Okey yes

Torben: Okey yes. Dette med gruppeanalysen og den mentaliseringsbaserte forståelsen. Jeg kan jo si at min egen interesse for MBT kommer jo fra omkring 2010, fordi vi fra Psykoterapeutisk Center Stolpegaard hadde bruk for nettopp å orientere oss i den retningen. Vi skulle bevege oss fra den fritt assosierende samtale. Som vi husker så gikk det ikke optimalt med de personlighetsforstyrrende, de trengte noe mer håndterbart og operasjonalisert. Så derfor begynte vi å orientere oss mot MBT. Så kom vi til ditt kurs inne i operaen. Vi var der i et ettårs-program. Og det var jo der vi begynte å kikke på videoer med pasienter fra Stolpegaard. Jeg vil ikke si det var lett, men på en måte så var det nok en fordel å ha hatt den gruppeanalytiske erfaringen. Og nå kunne vi begynne å kikke på videoene i gruppene, vi fikk all viten med fra deg, som du hadde med deg i manualene dine. Det hele gjorde det lettere å beskrive også for kollegaer. Altså, det viste seg jo langt vanskeligere å gjøre det enn å lese om det, men etter hvert fikk vi det under huden. Så det var liksom bevegelsen fra det gruppeanalytiske og den frit flydende samtale. Som vi så, så gikk det ikke, nogle af pasientene kunne regrediere eller skamme seg selv. Vi trengte noe mer håndterbart. Det var en stor gave kan man si. Og noe av det du har representert er den kombinasjonen. Nettopp den operasjonaliseringen.

Sigmund: Ja ja. Og apropos. Jeg sitter nå og gjennomgår korrekturen av en ny bok. Som kommer på Routledge. Som heter «Mentalizing and Group Analysis». Og der har jeg skrevet et nytt langt innledende essay. Og så gjentrykker jeg de artiklene som beskriver den utviklingen som du nå skisserer. Fordi dette ble jo forsket på. Så det er en serie artikler som beskriver den der utviklingen og etter hvert til hvordan man tenker omkring det i dag. Og eventuelt en syntese.

Om fremtidens psykoterapi og håndtering af terapeutiske processer

Kaffen er varm. Og Sigmund har snakket seg varm: –Og det fører oss frem til i dag, og psykodynamisk terapi. Hvor står vi i dag og hvor beveger vi oss? For nå er vi over på KI. (red. : Kunstig Intelligens)

Halvor: Ja?

Sigmund: Når man manualiserer, manualiserer man interaksjon. Ofte basert på språkhandlinger. Og språkhandlinger kan jo en KI-modell håndtere. Så nå driver vi med et prosjekt hvor vi kikker på hvor godt kan en KI-modell skåre en psykoterapitime. Og gi feedback til terapeuten. Og det vi går etter nå. For eksempel, tar jo du et opptak av det vi snakker om her.

Halvor: Ja

Sigmund: Tilsvarende hvis vi hadde hatt en terapitime og du hadde lagt telefonen din der. Tatt et opptak på den. Så kan du sende det opptaket gjennom en app. Til vår KI-modell. I løpet av få minutter får du en vurdering av terapien din. En ting er det rent kvantitative, hvor mange intervensjoner, hvilken type og så videre.

Halvor: Ja

Sigmund: Men du får også en feedback på de 19 eller 17 leddene på individnivå. Du får en feedback på det. Feks, i denne terapien, hvor mye fokus på følelser hadde du. Og modellen kan da svare tilbake, jo terapeuten var opptatt av følelser sånn og sånn, og utforsket sånn og sånn, men rundt 30 minutter så skjedde det et eller annet som terapeuten ikke fulgte med, eller pasienten brøt sammen, eller...

Halvor: Alliansebrudd for eksempel.

Sigmund: Alliansebrudd ja. Rupture and repair. Og det er utrolig å se hva en KI-modell fanger opp. Altså du vil ikke tro det. Og som har store og interessant implikasjoner for hvor går psykoterapien hen. Eller altså... jeg tenker jo at kognitiv atferdsterapi kommer jo til å forsvinne. Du kan jo like så godt snakke med en KI-terapeut omkring det hvis du skal have råd og veiledning. Men når det gjelder dypere terapier som har med selv- og personlighetspsykologi å gjøre så er det nok ikke veien å gå. Men du kan ha KI-assistert terapi. Som da kommer inn med en form for feedback for veiledning som gjør at du er i stand til å tenke om hva som skjer på en måte som er produktiv.

Torben: Men hvordan kan man administrere det i øyeblikket, altså under selve terapien?

Sigmund: Dette minner meg om en film med Dudley Moore, har dere sett den? Den heter Analyze This.

Halvor: Nei?

Sigmund: Dudley Moore spiller en

New York analytiker som blir oppsøkt av en kvinnelig pasient. Som i utgangspunktet er ute etter å forføre han fordi han har... altså av diverse grunner... Hun har en dobbel agenda, eller en enkel agenda egentlig når jeg tenker meg om... Og dette er en forførende dame. Også sitter Dudley Moore da som analytiker og hører når hun sier sånn og sånn når hun ligger der. Så har han et bilde av Freud...

Halvor: Ja

Sigmund: Så kommer da... dette er en kjent skuespiller altså. Pokker nå har jeg glemt det. Men skuespilleren kommer klatrende ut av dette bildet. Imaginært. Så prikker han Dudley Moore på skulderen så sier han: This is countertrancferense. This is countertransference.

Halvor og Torben: Ler

Sigmund: Så sier Dudley Moore: No, it is true feelings!

Sigmund ler høyt før han fortsetter: Det er klart at skal man ha en KI-modell som klatrer deg på skulderen i løpet av den terapeutiske prosessen? Nei, men som gir deg feedback etterpå. Og aporopos noe som er vesentlig. Det gjelder veiledning. Når vi veileder så veileder vi utfra terapeutens fortelling. Hvis vi veileder utfra video så ser vi gjerne en liten snutt. Men hermeneutisk sett så er det en liten bit av en større helhet.

Halvor: Nei du får jo ikke sett hele timen

Sigmund: Du får ikke sett hele timen nei. Og ofte er det slik at når vi studerer hele timen... altså når en skal vurdere terapeuter så tenker en av og til «oi, der gikk en glipp av det»... og der «burde han ha sagt sånn og sånn og sånn».

Torben: Ja ja klart

Sigmund: Men så er det noen dyktige terapeuter som helt mot slutten klarer å ta ned den ballen og den ballen og sette det sammen. Og liksom WOW! Og det har jo noe med helheten, altså en terapeut har 45 minutter i sitt hode, og en trenger ikke ta alt i løpet av de første 5 minuttene. Så det er noe med delene, og i forhold til helheten som kunstig intelligens kan ta lettere, fordi det er såpass komplekst. Du får et perspektiv på deg selv som er interessant.

Halvor: Det tar meg tilbake til doktorgraden din fra 1989 der da du så på terapeutens respons. Og så om det var noen som tok igjen eller ble for passive. På meg høres dette ut som en slags utviklingslinje kan man si?

Sigmund: Ja, det er jo det fordi at det som var utgangspunktet for denne doktorgraden, det var dels at det var kaotiske gruppeprosesser i det terapeutiske samfunn. Og så er det hvordan håndterer terapeutene det. Men jeg hadde jo et ganske vesentlig teoretisk utgangspunkt. Så det var like mye et forsøk på å utforske og validere Bions teori om basic assumptions, om den teorien er "riktig". Og når du da ser fight flight i en gruppe for eksempel. Hva er det terapeutene gjør eller ikke gjør da? Det samme gjelder hvis du har en litt passiv gruppe. Hvordan håndterer terapeutene det? Og det er det som er kontinuiteten da. Og det som gjør det spesielt interessant i gruppesammenheng, det er jo at det er mer massive krefter ute og går i en gruppe, enn det er i en to-persons relasjon.

Torben: Ja lige presis. Dette er jo spennende alt sammen. Og spørsmålet er jo også om du mener Bions teori er riktige?

Sigmund: Jeg mener Bion tok feil på en rekke områder. En ting er jo at han, altså Bion var jo ikke åpen og utforskende. Bion var jo ute etter å finne en gruppeparallell til Melanie Kleins teorier om den paranoide posisjonen, den depressive posisjonen og så videre. Han skulle jo så og si ha Melanie Klein opp og frem. Han ser det hele med Kleinianske briller. Og han fortolker det i den retning at det er forsvar mot psykotiske prosesser. Og terapeutisk sett er han helt på viddene...

Men men... I tillegg har han jo disse tre basic assumptions... Hvis vi oversetter alt dette til moderne teori. Så er det første, og det rent allmenne, at når emosjonal arousal når et visst punkt, så går mentaliseringsevnen ned. Og det er jo helt i tråd med mentaliseringsteorien. Og da er det i og for seg ikke bare fight flight som gjelder. Det er alle primære emosjonelle systemer som kan aktiveres i en gruppe. Og emosjoner er jo smittsomme. Begynner en å le så ler andre for eksempel. Er det en som er redd, eller forbanna, så kan det spre seg. Noen kan forføre og så videre. Dette er primære emosjoner... Der mener jeg Bion manglet en moderne emosjonsteori. Han koblet, for eksempel, frykt og aggresjon i fight flight, men vi vet i dag at dette er separate systemer. Det samme gjelder pairing. Så hva skal jeg si... Når du har en moderne emosjonsteori så ser du det mer nyansert. Men dette allmenne poenget hans med at rasjonaliteten kan kollapse når emosjonal arousal blir for høy, det har han helt rett i!

Torben: Så noe har han rett i, men det er ikke så nyansert som den moderne emosjonsteori?

Sigmund: Nei, riktig

Torben: Som tar de primære emosjonene med inn som en del av temperamentet, er det ikke slik, Sigmund?

Sigmund: Ja, riktig

Torben: Og hvis man utvikler mentaliseringsevnen så kan man håndtere disse primære emosjonene bedre? Affektene kan oppstå uten at de tar over, ikke sant?

Sigmund: Ja, riktig!

Torben: Så tilbake til ditt spørsmål om Bions teori holder. Ja, til en viss grad, det der med arousal og angst som på en eller annen måte fører til irrasjonalitet. Men det ser annerledes ut enn det han har beskrevet med basic assumptions. Og det har man fått inn i forbindelse med de primære emosjonene.

Sigmund: Ja, Panksepp.

Sigmund tar en slurk før han fortsetter: – Men så er det en annen ting jeg er opptatt av, og det gjelder selve gruppebegrepet. For når Bion snakker om basic assumption groups, høres det ut som om det er en egen gruppe. Det mener jeg det ikke er. Det er en kollektiv mental tilstand. Og det har betydning for hvordan begrepet brukes. For hvis vi begynner å tenke på gruppen som et slags psykisk objekt, havner vi lett i en primitiv objektrelasjonstenkning. Jeg vil helle si at en gruppe er et subjekt, bestående av et visst antall mennesker med en kollektiv intensjonalitet som vil noe sammen. Det ville Bion kalle work group. Det er den som er sentral. Sånn er det jo også med dine grupper innenfor organisasjonslivet.

Torben. Ja, de skal man gjerne få fatt i en kollektiv intensjonalitet. Men det er jo interessant. Hva er en gruppe?

Sigmund: Ja, nemlig. Slik at du må over på sosial ontologi. Hva er en gruppe? Hva er dette underlige fenomenet. Hva er en familie. En institusjon. En nasjon. En konstitusjon og så videre. Som da det må tas standpunkt til. Og som gruppeanalysen... nei nei nei. Men men! Er vi nå på avveie?

Halvor: Nei nei, jeg sitter her som et tent lys. Men jeg tenkte bare på det med KI som er inn i vinden. Det med en KI-assistert terapeut som sitter bak på skulderen. Ehm... Som kan være et hjelpemiddel for terapeuter og pasienter. Men jeg lurer på om det kan ha en slags slagside også? Om det blir en slags... «Big brother is watching you» hvis du skjønner hva jeg mener?

Sigmund: Ja, det er klart det... Men er spørsmålet likevel om man må ta den utfordringen da. Og den risikoen det innebærer. Fordi... Hvis du lager et sånt system som vi lager. Hvem er det som er interessert i det? Den privatpraktiserende kan ha det som en slags sjekke-seg-selv. Ta opptak og få feedback. Hvordan driver jeg sammenlignet med en eller anden idealmodell.

Sigmund: Så har du jo da behovet for kvalitetskontroll i det offentlige helsevesen

Halvor: Mm

Sigmund: Sånn som i Norge nå kommer det retningslinjer for behandling av personlighetsforstyrrelser i Norge. Som helsedirektoratet sier at alle DPS'er skal ha et program som har med adekvat diagnostikk, evaluering, behandling, samarbeid med pårørende og arbeidsetat omkring personlighetsforstyrrelser. Det skal være psykoedukativt. Og så sier vi at: «Ja, det er flott! Vi kan utdanne de». Vi har MBT-programmer nå på 25 DPS'er i Norge. Det er totalt 75 DPS'er i Norge. 50 til. Også vil det jo da være at vi står overfor et stort innrykk av yngre psykologer. Som aporopos psykiatrien er virkelig er i ferd med å overta. Altså psykiatere av den gamle skolen. Hvor er de hen. De holder jo på å diagnostisere ADHD.

Halvor: Mm

Torben: Det samme skjer i Danmark

Sigmund: Ja. Og bipolar lidelse. Men det som skjer dynamisk sett er at det skjer et svært innrykk av yngre psykologer som skal ha sin utdannelse. Og som også skal behandle relativt tricky problemstillinger. Og da vil det være: Okey, hvor dyktige er de. Hvor kompetente er de. Hva klarer de. Og da blir spørsmålet hvordan skal du ha en kvalitetskontroll som da samfunnet er i ferd med å bygge opp

Halvor: Mm

Sigmund: Og da sier vi at da kan vi muligens tilby KI. Og blir det da «Big Brother is watching you»? Ja til en viss grad blir det det. Men samtidig så er det noe med å være klar over den problemstillingen da. Og hva det innebærer. Men vi går i den retning at KI kommer til å snu opp ned på en lang rekke ting innenfor samfunnslivet ellers tror jeg da.

Torben: Men den form for dokumentasjon i KI, kan det også bli for mye? Altså at man skal tjekke hele tiden. Det blir nesten som en form for telelologisk modus hvis man skal snakke MBT. Man lager en sjekkliste over det hele. Er det i orden, det i orden. At det fri og mer intuitive arbeidet forsvinner litt

Halvor: At operasjonaliseringen tar overhånd

Sigmund: Ja, selvsagt kan det være en fallgruve

Torben: Ja, så tenker du at man kan se hva det er som forsvinner? Eller hva koster? Eller hva er det der ikke kommer med som også er et empirisk spørsmål?

Sigmund: Jada. Poenget er å gjøre dette til noe empirisk, men uten å bli bundet av det. Nå har vi skåret en time jeg hadde med en skuespillerpasient som ligger på YouTube. Den er ratet av tre kolleger som anses være eksperter. Så fikk vi KI-modellen inn. Det som kommer ut er en dialog som systematisk går gjennom timen, minutt for minutt, og vurderer den opp mot manualen og MBT-prinsippene. Den spør: Kunne terapeuten ha gjort noe annet? Ja, det kunne vedkommende ha gjort. Modellen konkluderer med at det var en god time, men det er ingen session som er 100%. Så peker den på to områder hvor jeg, som terapeut, burde gått inn. Og det som er sjokkerende: Jeg nikker. KI-modellen har faktisk rett. Det er ikke hallusinasjoner. Det er forbausende hva den fanger opp, det gir mening, også for meg som ekspert.

Halvor: Ja, så det gir hjelp og får en til å tenke

Sigmund: Ja, sånn at jeg tenker dette er empiriske greier om hvordan vil dette slå ut.

Torben: Men det krever mye av KI-modeller. En ting er det språklige, men jeg tenker på det kroppslige, kroppsspråk og kontekst som også har betydning. Og det vet jeg ikke om er koblet inn i denne modellen?

Sigmund: Nei, det er en språkmodell sånn at det er på språkhandlinger. Den får ikke en film som sier at: Der ser jeg at mens pasienten sa det, så klødde hun seg i hodet eller ble veldig urolig i bena.

Torben: Så det er altså kun noen av momentene i mentalisering som den får med. Det ekspressive og sagte. Men det der med det indre, det kommer ikke med en sånn modell, ikke før man får det laget en modell som også tar med video.

Sigmund: Foreløpig er vi jo ikke der. Vi er på transkripter som håndteres. Men vi er der at det er fascinerende hva den er i stand til.

Torben: Ja, det kan jeg forstå.

Sigmund: Og mind you, dette er bare begynnelsen. Hvordan vil utviklingen her være. Det er det interessante. Og når man driver og forsker på det, finsliper det, setter det sammen og

da... Blir vi arbeidsløse? Jeg tror ikke det. Vi som driver med dybdepsykoterapi blir ikke arbeidsløse.

Dybden lar seg ikke automatisere

Halvor: Kunne du utdypet det litt om hva det er ved dybdepsykologien som du tenker gjør at vi ikke blir arbeidsløse? At vi overlever KI-revolusjonen.

Sigmund: Ja, fordi... Ehm... Interaksjonen vil jo være litt mer... La oss si at du har en muntlig interaksjon med en KI-modell. For eksempel, kan man skrive: Jeg lurer på hvordan jeg skal håndtere panikkangsten min. Så får du til svar av at: Ja, fortell meg litt mer om den?

Jo, den kommer sånn og sånn... jeg får det der og da.... KI spør, hva har dette ført til? Jo, jeg har isolert meg. Altså en kommer inn på atferdsplanet. Råd om at ta det litt med ro, pust rolig og gå ut med en venn du kan stole på. Det håndterer KI.

Torben: Men hva er det med dybdepsykologien som du tenker gjør oss ikke arbeidsløse? Hva kan vi få fatt på i den sammenheng. Jeg lurer for eksempel på dette med drømmer. Tror du AI har noen sjanse på denne måten å gå inn og tolke på drømmer?

Sigmund: Jo, hvis du programmerer den, eller kjører inn en god del drømmer. La oss ta et eksempel på en drøm da. En pasient som drømte at faren angrep han bakfra. Neste sekvens i drømmen er vi hjemme på gården hvor han vokste opp. Der er han ganske redd. Fordi dette med faren. Faren er en skummel skikkelse. Han sier: Faren min var helt out of character, det er ikke sånn faren min er. Så gikk han inn på soverommet. Der var det på hver side av sengene nattbord. Der lå den på den ene siden en liten kniv. På den andre siden en stor kniv. Jeg tok da den lille kniven, sier pasienten. Og faren min gikk på den andre siden og tok den store kniven.

Torben: Hvem var sterkest

Sigmund: (Ler) Hvem var sterkest ja. Og drømmeren fortsetter: Og jeg var livredd, men så så jeg at det var en utgang til kjelleren da også klarte jeg å komme meg ut. Så våknet jeg. Dette er en klassisk ødipal drøm. Og hvis du skal håndtere en sånn drøm. Kanskje KI-modellen vil da si: Ja, dette var en interessant drøm. Og du kan programmere den i retning at hva slags assosiasjoner har du til denne drømmen. Og vedkommende vil si da. Dette lignet ikke på faren min i det hele tatt. Nehei, andre ting du lurer på med denne drømmen? Men da å nøste opp denne drømmen

på en måte som vi gjør. Altså human beings som sitter retter over hverandre. Og som har kontakt med hvordan vedkommende reagerer! Og ikke minst egne innfall! Egne assosiasjoner i retning av hvilken vei skal dette her gå for å gi mening til et narrativ, til en scene til indre bilder som i utgangspunktet er meningsløse. Så det er noe da med... Meningsattribuering hvor KI-modellen vil være jævla skjematisk.

Halvor: Mm, godt poeng.

Torben: Ja, det er veldig komplekst. Men det er jo fremtiden med psykoterapi. Det med KI-modeller tenker du at er en utvikling som er i gang. Også kan jeg bli litt bange, aporopos, det Halvor sier, at vi på en eller annen måte blir skjematisert, og det blir operasjonalisert alt sammen. Men kanskje er det den moderne verden som vi kanskje må venne oss til?

Sigmund: Ja, ikke bare venne oss til, men bruke på en nyttig måte. Du kan ikke stoppe en utvikling. Si disse algoritmene. Bak det ligger det jo psykologisk kunnskap om betinging. Det ligger kunnskap om dopaminaktivering et cetera. Den allmenne kunnskapen at technoindustrien bruker den, det er uungåelig. Vi kan ikke skru av psykologisk forskning fordi Musk vil grabbe det og bruke det på en manipulerende måte. Men det er en annen diskusjon enn det med bruk innenfor psykoterapeutisk kontekst. Innenfor psykoterapeutisk kontekst er dette fortsatt uprøvd empirisk. Samtidig som at drømmer, for eksempel, skal jo ikke bare gis et meningsbærende narrativ! De utspiller jo seg i forhold til terapeuten. Det er nettopp i denne relasjonelle bevegelsen at noe utvikler seg. Og det er ikke KI i stand til!

«Det er fortsatt noen synapser igjen»

Samtalen har vart lenge. Tempoet er fortsatt høyt. Torben utbryter: Vi kunne jo invitere deg til å skrive i Matrix om den nye utviklingen i psykoterapien?

Sigmund: Mm... ... det er en artikkel til Matrix som jeg selv er fornøyd med. Det er den om narsissisme og gruppedynamikk. Den er god!

Sigmund: Lurer på om den er fra 2011 eller noe, den er god! Det er ikke alt jeg har skrevet som er like godt, men den liker jeg. Det er noe med... Og den har jo en viss aktualitet i forhold til vår mann i USA. I retning av hvilke gruppedynamiske implikasjoner ligger i en gruppe, når en gruppe enten har narsisstisk lederskap eller narissistisk medlem.

Halvor: Ja, så da har den en aktualitet.

Sigmund: Ja. Altså hva slags dynamikk er det som utspiller seg.

Torben: Ja, den vil jeg gå hjem og lese.

Sigmund: Ja, den er god!

Torben: Ja ja. Hvor lang tid har du? Jeg vet ikke hvor lang tid det har gått...

Sigmund: Jeg har fortsatt noen synapser igjen

Torben: (Ler høyt) Ja du har det ja, det er godt å høre! Men kanskje vi skal spørre om noe mer da? Hva var det vi noterte, noe om den historiske utviklingen har jo vært riktig spennende.

Halvor: Ehm... jeg har notert om det er noen personer faglig sett som har betydd mye for deg?

Sigmund: Ja, definitivt. Altså... Jeg er en person som har idealisert intellektuelle forbilder. Så jeg har hatt idealer fra studenttida. Ronald Laing. Og i min epoke så var det Marx som et stort ideologisk forbilde. Sartre så jeg veldig opp til... Men faglig sett så er det Kohut som er, etter min mening, den virkelig store faglige forbilde. Så... Kohut døde jo i -81. Så han var jo død da jeg begynte å interessere meg for selvpsykologi. Men på grunn av tiltrekningen og fascinasjonen for Kohut så dro jeg til USA for å gå i selvpsykologisk analyse. For en ting er å lese bøker. En annen ting er å oppleve på kroppen, hva innebærer det.

Og det er litt det samme også når det gjelder grupper. Vi er utdannet i en Foulkesiansk tradisjon, men innenfor gruppeområdet så er det litt enklere å oppleve andre terapeuter og andre retninger, fordi gruppeterapeutiske seminarer gjerne har workshops, man kan melde seg på to-tre dagers workshop med en eller annen kjent figur. Og det å sitte i gruppe med personer som du har lest om. Hva er samsvaret med hva de sier, hva du tror du leser ut av bøkene, og hvordan de faktisk opptrer.

Halvor: Mm

Sigmund: Så jeg dro da til USA og gikk i analyse hos Paul Ornstein for å oppleve hva er forskjellen. Før det hadde jeg gått i en kleiniansk psykoanalyse og så går jeg da i en selvpsykologisk analyse. Den norske analytikeren som jeg hadde, gjorde overhodet ikke noe inntrykk på meg, det var helt meningsløst. Paul Ornstein hadde jeg veldig god opplevelse av, og et veldig godt forhold til. Så Paul Ornstein er kanskje den som da har påvirket... eller konsolidert

min teoretiske interesse for selvpsykologi. Og gjennom Paul så gikk det over til Walter Stone, som da var den gruppeterapeuten i USA som var mest selvpsykologisk inspirert og som skrev lærerboka «Psychodynamic Group Psychotherapy». Så Walter og jeg hang mye sammen. Og vi skrev to artikler sammen. Walter var her på besøk. Jeg besøkte han i USA. Så Walter har betydd mye. Og så har du selvsagt Anthony

Halvor: Bateman?

Sigmund: Bateman ja. Og Fonagy. Som kanskje de viktigste sånn rent terapeutisk. Men i denne boka som jeg har skrevet om personlighetsfokusert psykoterapi så nevner jeg jo hele rekka med folk som jeg synes har vært interessante og inspirerende. Fra Freud og oppover. Det inkluderer også navn som Leslie Greenberg, Abbas, Nancy McWilliams, Dimaggio. Det er en lang rekke personer. Fordi man lever jo i en pågående dialog som foregår mellom psykoterapeutiske retninger. Det er noe med å være en del av den dialogen. Også er det noe med å, hva stjeler du fra den, hva stjeler du fra den. Så det her er en Matrix!

Torben: Ja ja

Sigmund: Så gjelder det å være i dialog med disse skikkelsene. I retning av: Hva er det som er det vesentlige i arven fra Freud, på hvilke områder tok Freud fullstendig feil. Tilsvarende når det gjelder Wilhelm Reich. Hva var det som var det positive ved Wilhelm Reich, hvor tok Wilhelm Reich feil. Samme med Klein, Bion et cetera. Og så kommer den og den inn. Og hva er det de tar opp. Så jeg tror jeg vil kanskje snakke om det som et faglig matrix. Tanker som svever, men som likevel er koblet til hverandre, og hvor det foregår en kontinuerlig diskusjon. Være en del av dette her og tillate seg det. Krangle med dem. Utfordre dem...

Torben: Ja... ... ... Hva skyldes egentlig din grunnleggende interesse for psykoterapi? Hvor kommer det fra? Hvorfor interesserer du deg for psykoterapi?

Sigmund: Ja, altså... Jeg var mer en intellektuell medisinerstudent på 60-tallet som ble veldig prega av tidsånden. Det handlet om Marx og Freud.

Halvor: Som Haugsgjerd?

Sigmund: Som Haugsgjerd ja. Jeg og Haugsgjerd hang jo sammen. Svein gikk to år over meg. Så det var mer det! Det erkjennelsesmessige... men å komme derfra og ned på hva skjer mellom oss... da må du ned mange

ledd... Men i utgangspunktet var det en intellektuell nysgjerrighet som var preget av tidsånden .

Torben: Ja ja. Men det må ha vært noe personlig som satt det i gang?

Sigmund: Ikke som noe sånt som var påtrengende eller en motiverende kraft... Nei, jeg vil nok si at det mest påtrengende var den intellektuelle nysgjerrigheten. Altså vi står overfor intrikate, utfordrende, morsomme, interessante fenomener som folk ikke forstår helt.

Torben: Seeking...

Sigmund: Ja ja. Skrudde teorier og ganske bra teorier. Så det er mer en nysgjerrighet over et uklart landskap.

Torben: Og det er jo fantastisk hvis man kan bevare en slik nysgjerrighet gjennom en lang karriere.

Halvor: Ja, det høres ut som intellektuelle nysgjerrigheten har fulgt deg hele veien.

Sigmund ler høyt: – Ja! Og den er der fortsatt.

Litteratur :

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L. & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalizing and the development of the self.* New York: Other Press.

Karterud, S. (1989). Bion or Kohut: Two paradigms of group dynamics. I Roth, B.E., Stone, W.N., Kibel, H.D. (eds.): *The difficult patient in group: Group psychotherapy with borderline and narcissistic disorders.* New York, International Universities Press.

Karterud, S. (1999). Selv og andre i gruppeanalyse. *Matrix*, 16(2): 125-136

Karterud, S. (2012). MBT individualterapi av Lise 1. Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=jJIm912j1SY

Karterud, S. (2015) Min kamp med psykiatrien. YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=lYankR_8CgQ

Karterud, S. (2018). Narsissisme, mentalisering og gruppeterapi. Matrix, 34(1).

Karterud, S. (2022). Personlighetsfokusert terapi. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Karterud S. (2023). Gruppeanalyse og psykodynamisk gruppepsykoterapi. Oslo: Pax forlag

Karterud, S. (2023). Group Analysis. A modern synthesis. London: Routledge.

Karterud, S. (2026). Mentalizing and Group Analysis. London: Routledge.

Karterud S, Pedersen G, Bjordal E, Brabrand J, Friis S, Haaseth Ø, Haavaldsen G, Irion T, Leirvåg H, Tørum E, Urnes Ø. (2003). Day hospital treatment of patients with personality disorders. Experiences from a Norwegian treatment research network. *Journal of Personality Disorders*, 17(3): 243-262.

Karterud, S., Folmo, E. & Kongerslev, M. (2020). *Mentaliseringsbasert terapi* (MBT). Oslo: Gyldendal.

Searle, J. (2010). Making the social world. Oxford: Oxford University Press.